

Jubileum slovenského literárneho vedca (Pavol Petrus)¹

Z problematiky literárnej vedy. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie organizovanej pri príležitosti životného jubilea prof. PhDr. Pavla Petrusa, DrSc. Ed. M. Součková. Prešov, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2007. 290 s.

Dňa 26. 10. 2007 sa na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove konala vedecká konferencia na počesť slovenského historika Pavla Petrusa (nar. 3. 11. 1927), odborníka na prózu slovenského realizmu a moderny (S. Hurban-Vajanský atď.), komparatistu, textológa a editora, pedagóga a organizátora vedeckého i kultúrneho života vo východoslovenskom regióne. Patrí k výraznej generácii slovenských literárnych vedcov, ktorí sa etablovali na prelome 50. a 60. rokov syntetickými prácami z dejín literatúry 19. a 20. storočia (A. Bagin, O. Čepan, D. Ďurišin, N. Krausová, V. Petrík atď.), spolupracoval na kolektívnych dvojdielných *Dejinách slovenskej literatúry* (1960 a 1965), v ktorých komparatívne spracoval rozsiahle časti o slovenskom realizme aj v inonárodnom kontexte. P. Petrus zostal s Prešovskou univerzitou spojený svojimi ľudskými aj pracovnými osudmi a v rámci nej sa stal aj spoluzakladateľom druhej filozofickej fakulty na Slovensku (v roku 1959), kde vykonával funkciu prvého dekana. Jeho výrazné vedecké a pedagogicko-organizačné aktivity sa pokúsila zachytiť práve daná konferencia k jeho 80-tinám. Hlavná usporiadateľka a vedúca Katedry slovenskej literatúry na FF PU, v čele ktorej stál Petrus v rokoch 1969–1989, Marta Součková, sa obrátila už s časovým predstihom na okruh jeho spolupracovníkov, žiakov a metodologicky blízkych vedcov, ktorí nadväzujú na jeho odkaz. Zborník, ktorý aj editovala, sa preto podarilo vydať ešte pred konaním konferencie, na ktorej sa už prednášali iba tézy referátov. Jubilejný ráz a prezentácia príspevkov tak neobmedzili priestor na diskusiu, ktorá poukázala na neustálu Petrusovu aktuálnosť a trvalú prítomnosť v slovenskom literárnovednom myslení, na všestrannosť jeho vedeckej práce, obsahujúcej, ako uviedla editorka v úvode, „symbolicky – celý oblúk literárnej komunikácie: od autora cez text k recipientom“ (s. 9).

Zborník je kompozične a obsahovo rozdelený do troch častí. Po úvodnom slove M. Součkovej a *Príhovore* jubilanta zachytáva prvý oddiel, v ktorom sa nachádza hlavné ťažisko zborníka, príspevky venované jednotlivým zložkám Petrusovho mnohostranného diela. Edmund Hleba v spomienkovej eseji *Paberky zo života jubilanta* (s. 16-20) pripomína jeho pedagogické začiatky, keď pôsobil na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave ako asistent akademika A. Mráza. Peter Káša v stati *Dotyky Pavla Petrusa s dielom Pavla Jozefa Šafárika* (s. 21–29) rekapituluje vývoj vedcovej celoživotnej lásky – diela P. J. Šafárika, ktorému jubilant venoval aj dve medzinárodné vedecké konferencie (1991 a 1995) a vydanie zborníkov. Dokonca sa stal, po zmenách v roku 1989, vedúcim nového Oddelenia P. J. Šafárika, z ktorého neskôr vznikla v roku 1993 samostatná Katedra slavistiky na FF PU v Prešove. Nemôžeme zabudnúť ani na to, že Petrus má aj hlavnú zásluhu na príprave a realizácii edičného projektu kritického vydávania Spisov P. J. Šafárika v siedmich zväzkoch preložených do slovenčiny. Pravdepodobne najkomplexnejší portrét

¹ Recenzia bola pripravená v rámci grantového projektu GA AV ČR *Vzájemnost a nezájemnost. Sondy do česko-slovenských literárnych vzťahů* (identifikačný kód projektu IAA900920702).

Petrusovej vedeckej biografii predstavuje príspevok Františka Štrausa *Pavol Petrus a jeho tvorivé aktivity* (s. 30–56), ktorý rekapituluje jeho základné životné dátumy a analyzuje jednotlivé oblasti výskumnej práce. Sústreďuje sa najmä na Petrusov záujem o problematiku slovenského literárneho realizmu a moderny, o osobnosť S. H. Vajanského, J. Jesenského či B. Slančíkovej-Timravy. Štraus vyzdvihuje jubilatovu schopnosť kontextového videnia literárnych faktov, komparatívnu rozhladenosť, filologickú akribiu pri práci s textom, spracovanie archívnych materiálov, no najmä jeho estetické analýzy, v ktorých vyzdvihuje hodnotovú a vývojovú aktuálnosť diela.

Miloš Zelenka v referáte *Pavel Petrus a slovenská komparatistika 20. storočia (mezi-literárnost jako metodologie dějin literatury)* (s. 57–72) sa zaoberá Petrusovým prínosom k česko-slovenskému komparatívne mysleniu v 20. storočí. Ten spočíva – paralelne s Ďurišinovými a Bakošovými aktivitami – v rozpracovaní teórie meziliterárnosti prispôbenej literárnohistorickej praxi a v prepojení štruktúralno-typologickej porovnávacej literárnej vedy s porovnávacou genológiou. Petrus tvrdí, že komparatistika nie je autonómnou disciplínou literárnej vedy, ale je špecifickým metodickým postupom historickej poetiky, zvláštnou zložkou s vlastným predmetom skúmania a metodológiou. Podľa Zelenku stojí Petrus pri zrode fenoménu, ktorý je možné označiť ako „prešovská komparatívna škola“ (A. Bolek, A. Červeňák, J. Gbúr, P. Káša, A. Popovič, V. Žemberová atď.). Daný prvý blok uzatvára štúdiá Viery Žemberovej *Literárna veda ako výzva pre Pavla Petrusa* (s. 73–80), ktorá charakterizuje základné znaky autorovej literárnohistorickej metódy. Dochádza k záveru, že jeho nástup v 60. rokoch znamená v slovenskom celonárodnom kontexte zvýšenú pozornosť na vnútrotextové danosti, presnejšie vymedzenie predmetu literárnohistorického výskumu a pojmového aparátu, uznávanie žánrových a druhových hodnôt, s čím súvisí umelecký tvar a literárny štýl. To mu umožňuje venovať sa aj napr. v oblasti literatúry pre deti a mládež estetickej a poetologickej inšpiratívности textu ako výrazu tvorivej metódy autora. Všíma si aj Petrusov podiel na dvojielnych kolektívnych *Dejinách slovenskej literatúry* alebo na systematickom vydávaní korešpondenčných súborov, kde napr. trojzväzkový komplet korešpondencie S. Hurbana-Vajanského s poznámkovým aparátom (1967, 1972 a 1978) nie je iba významným dokumentačným materiálom, ale je aj dôležitým prvkom k poznaniu kultúrno-sociálnych pomerov na Slovensku na prelome 19. a 20. storočia.

Druhý – rozsiahlejší – blok zborníka tvoria príspevky ďalších Petrusových žiakov a spolupracovníkov. Ján Gbúr sa zamýšľa nad Hostinského chápaním realizmu v diele T. Milkina a M. Kukučina v druhej polovici 19. storočia a Marta Germušková sa venuje často obchádzanej postave slovenského literárneho života K. Banšellovi. Karol Horák vymedzuje pastiersky, roľnícky a banícky archetyp v prozaických textoch J. Horáka ako sujetotvorný princíp, ako epickú kategóriu predmetného sveta ovplyvňujúcu osobitosť autorových románov, noviel a povestí. Nasledujúce referáty sa zaoberajú vývojovými kontextami modernej slovenskej lyriky na prelome 19. a 20. storočia. Dana Kršáková interpretuje Kraskovu symbolistickú zbierku *Nox et Solitudo* ako dialóg lyrického subjektu hľadajúceho cestu z vnútornej osamelosti. Felicitas Mauková sa vracia k poézii S. H. Vajanského (najmä k jeho zbierke *Tatry a more*) a prostredníctvom výrazových zložiek textu identifikuje vzťah medzi racionalitou a emocionálnosťou básnickej výpovede. Marcela Mikulová analyzuje (manuskriptologickým spôsobom) Kukučinov román *Dom v stráni* z hľadiska grafickej realizácie umeleckého tvaru, tzn. prípravných skíc a rukopisných poznámok, Vladimír Petrík rieši otázku recepcie zolovského naturalizmu u L. Nádaši-Jégého.

Je výborné, že do zborníku prispel aj samotný jubilant Pavol Petrus, a to štúdiou, v ktorej hodnotí – na základe nového sprístupneného materiálu – Vajanského rozporuplný vzťah k českej literatúre, najmä k J. Nerudovi, lumírovskej generácii a k skupine českých realistov (A. Jirásek, G. Preissová atď.).

Druhý český účastník, Ivo Pospíšil, pripravil pre zborník metodologicky koncipovaný príspevok o postavení literárnej vedy v súdobej humanistike, ktoré je charakterizované napätím medzi progresivizmom a konzervativizmom. Pospíšil analyzuje túto tézu na premenách súčasnej genológie, ktorá transcenduje k iným vedným sféram – k antropológii a k sociálnym vedám. Teoretický charakter má aj referát Stanislava Rakúsa interpretujúci princíp utópie v tematickej štruktúre umeleckého diela. Príspevok Jána Sabola konfrontuje binárnu opozíciu symetrie a asymetrie v básnickom texte a sleduje tento protiklad v oblasti rytmotvorných prvkov, vo vzájomnej relácii rytmickej a metrickej veršovej štruktúry. Pavol Petrus ako autor publikoval v zborníku ešte jeden príspevok, a to v spolupráci s Imrichom Sedlákom, s ktorým zostavil biografický portrét pripomínajúci život a dielo pozabudnutého básnika davistickej generácie Jozefa Tomášika-Dumína. Zuzana Stanislavová pripravila svoj referát k osemdesiatemu výročiu založenia detského časopisu *Slniečko*, ktoré vychádzalo v medzivojnovom období a potom od roku 1969 a ktoré okolo seba sústredilo najlepších slovenských spisovateľov pre deti a mládež najrôznejších generácií. K próze S. H. Vajanského sa vracia Ivana Taranenková, ktorá sleduje spisovateľovu zložitú cestu ku kanonizácii románu ako reprezentatívneho žánru k prezentácii slovenskej society. Druhý oddiel uzatvára referát Anny Valcerovej, ktorý motivicky rozoberá básnickú tvorbu literárneho kritika a publicistu J. Zambora do roku 1989, patriaceho tiež do okruhu Petrusových žiakov. Tretí tematický blok zároveň prináša doteraz najúplnejšiu (aj napriek svojmu výberovému charakteru) bibliografiu jubilatovho diela za roky 1952-2007, ktorú zostavili J. Sabol a M. Součková.

Zborník vydaný na počesť osemdesiatin Pavla Petrusa je dôkazom jubilatovho významu v slovenskom myslení o literatúre. V jeho životnom osude sa odráža nielen vývoj komparatívnej literárnej histórie za posledných päťdesiat rokov, ale aj dejiny vysokého školstva vo východoslovenskom regióne. Nikdy nezostal iba v pozícii kabinetného vedca, ale je ochotne počúvajúcim pedagógom a vedcom, ktorého teší kontakt so žiakmi a mladšou vedeckou generáciou. Nie náhodou vyjadril prof. Petrus vo svojom úvodnom slove aj svoje vedecké krédo, a to výrokom, že na literárnej vede nás fascinuje „*odvrátená tvár nepoznaného, tajomného i neskrotná dôvera v kreovanú možnosť jeho postupného poznávania...*“ (s. 11).

Anna Zelenková

Taneski, Z.: Metaforické modely obraznosti v poézii Jána Ondruša. LOGOS E. H., Nitra 2008.

Teoretická monografia Zvonka Taneskiho, ako ju vymedzuje jej názov, zahŕňa v sebe dva základné, z hľadiska bádateľského prístupu odlišné problémové (tematické) okruhy: jeden takmer až „neobmedzené“ široký a všeobecný, bazálny, univerzálny, „nadčasový“ – problém *metafory* a básnickej *obraznosti*, na ktorých sa zakladá bytostná, funkčná, for-